

1.2. Per què els drets dels infants a l'escola?

En el marc de la Convenció sobre els Drets de l'Infant, els Estats tenen l'obligació de materialitzar la protecció i promoció dels drets dels nens i nenes en les seves diferents dimensions (supervivència i desenvolupament, protecció i participació).

Per donar-hi resposta, els Estats es doten d'institucions a través de les quals vehiculen el compliment d'aquestes obligacions: sistema sanitari, sistema de protecció social, sistema educatiu, serveis socials de suport a les famílies, etc.

La institució escolar té la missió de transmetre aquells valors, continguts, habilitats i actituds que una determinada societat considera que són importants per al seu desenvolupament, basant-se en un determinat posicionament ideològic i filosòfic i en un moment històric concret. Partint d'aquesta missió, es tracta d'un dels principals agents socials que ha de materialitzar el dret dels infants a l'educació.

Tal com s'especifica a la Convenció sobre els Drets de l'Infant, l'escola:

- Com a institució té assignat el mandat de donar resposta al dret a l'educació en condicions d'igualtat d'oportunitats i equitat, vetllant per garantir un entorn propici per a l'aprenentatge, lliure de violència i respectuós de la dignitat dels infants (article 28).
- Ha de vetllar perquè l'educació contribueixi a desenvolupar la personalitat, capacitats i habilitats de cada nen i nena al màxim de les seves possibilitats, encoratjant el respecte mutu, el coneixement i presa de consciència sobre els drets humans, la pròpia identitat cultural i la sensibilitat intercultural, així com el respecte i la protecció del medi ambient (article 29).

Aquesta concepció situa l'escola en una posició estratègica a l'hora de desenvolupar el potencial educatiu inherent als drets dels infants i que, per ser efectiu, hauria de concretar-se en 5 dimensions interrelacionades, com a:

1. contingut que ha de ser estudiat,
2. finalitat de la missió educativa de l'escola,
3. enfocament metodològic per vehicular els processos d'ensenyament-aprenentatge,
4. model relacional de convivència,
5. responsabilitat compartida amb la resta d'agents socials implicats en la protecció i promoció dels drets dels infants.

Com a contingut que ha de ser estudiat

La mateixa Convenció sobre els Drets de l'Infant estableix en el seu article 42 "l'obligació dels Estats de donar a conèixer àmpliament els principis i disposicions de la Convenció, tant als adults com als infants".

A Catalunya la Llei 12/2009, d'educació, que regula el sistema educatiu català, estableix com un dels seus principis rectors "el foment de la pau i el respecte dels drets humans" (article 2.j.). Conseqüentment, els currículums de l'educació primària i secundària aporten la concreció dels objectius específics, els continguts educatius, els criteris d'avaluació i les orientacions metodològiques que han de permetre articular a la pràctica la filosofia educativa del text legislatiu.

De manera resumida a continuació es recullen les mencions al treball educatiu relacionat específicament amb els drets humans i els drets de la infància, sense perjudici de les interaccions que puguin fer-se des d'altres àrees curriculars en la pràctica educativa dels centres:

Decret 119/2015, de 23 de juny, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació primària	<p>Article 3 (Objectius):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conèixer, valorar i aplicar els valors i les normes de convivència per ser un ciutadà lliure capaç de prendre compromisos individuals i col·lectius, respectar els drets humans i acceptar el pluralisme propi d'una societat democràtica • Adquirir autonomia personal i elaborar una imatge positiva i equilibrada d'un mateix per afavorir la igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones i la no-discriminació de persones amb discapacitats; defensar l'aplicació dels drets humans en tots els àmbits de la vida personal i social, sense cap tipus de discriminació per raó de naixement, raça, sexe, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social. <p>Continguts específics de l'àrea de coneixement del medi social i cultural, adaptats als diferents cicles educatius</p> <p>Continguts específics de l'àrea d'educació en valors socials i cívics</p>
Decret 187/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria	<p>Article 3 (Objectius)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Assumir amb responsabilitat els seus deures i exercir els seus drets respecte als altres, entendre el valor del diàleg, de la cooperació, de la solidaritat, del respecte als drets humans com a valors bàsics per a una ciutadania democràtica. <p>Àmbit social: competències bàsiques relacionades amb la dimensió ciutadana</p> <p>Àmbit de cultura i valors: competències bàsiques relacionades amb la dimensió personal</p>
Unió Europea Consell Europeu de Lisboa, 2010 i Consell d'Europa, 2006. Recomanació del Parlament Europeu i del Consell d'Europa sobre competències clau per a l'aprenentatge permanent (2000/962CE)	<p>Competències interpersonals i cíviques.</p> <p>Competències personals i cíviques.</p>
OCDE, 2002	<p>Defensar i assegurar drets, interessos, límits i necessitats.</p> <p>Gestionar i resoldre conflictes.</p>

De manera complementària, els drets dels infants poden ser abordats des de la resta d'àrees de coneixement per tal de consolidar una comprensió holística del seu significat i implicacions que poden ser adaptades a l'edat i interessos dels nens, nenes i adolescents.

Per aprofundir en l'anàlisi del currículum de primària i secundària des d'una perspectiva basada en els drets dels infants i consultar idees per treballar els drets des de les diferents àrees de coneixement, consulteu el web del programa Una escola amb drets (www.escolaambdrets.org).

És important assenyalar que els esforços per difondre els principis de la Convenció sobre els Drets de l'Infant han d'anar orientats també a la resta de comunitat educativa: personal docent i equips directius, personal no docent (administració, serveis de suport, serveis de menjador, personal responsable d'activitats extraescolars...) i famílies.

Com a finalitat de la missió educativa de l'escola

Més enllà de considerar els drets de la infància estrictament com un contingut que s'ha d'impartir dins de l'escola, l'esperit de la Convenció pretén que els drets dels infants siguin un eix vertebrador de l'acció educativa a l'escola i un motor de transformació social.

Per aconseguir aquest objectiu, cal treballar des d'un enfocament global que llegeixi l'acció educativa des de la mirada dels drets dels infants i reconegui el rol actiu que han de tenir els nens i nenes com a membres de la societat i amb un compromís ferm per impulsar el desenvolupament de les seves competències per exercir com els ciutadans de ple dret que ja són.

És evident que si els nens, nenes i adolescents no coneixen els seus drets, no podran reclamar-los ni defensar-los. Però, si ens limitem a tractar els drets dels infants com un contingut que s'ha d'aprendre i avaluar en un determinat moment del seu itinerari formatiu, estarem desaprofitant el potencial que tenen per orientar una acció educativa compromesa amb els drets humans i la ciutadania global.

Per això mateix parlem d'educar des d'una perspectiva de drets per referir-nos al procés que analitza totes les dimensions de l'acció educativa per valorar de quina manera contribueix a reforçar que els nens, nenes i adolescents siguin capaços de conèixer, exercir, reclamar, respectar i defensar els seus drets com a infants, tant a dins com a fora de l'escola. La incorporació de l'enfocament en drets d'infància en el projecte educatiu de centre no només s'ha de dur a terme pel seu potencial educatiu sinó també com a estratègia per articular una educació on la infància és subjecte actiu de drets i de responsabilitats. La modificació del projecte educatiu de centre suposa una oportunitat per realitzar un procés de reflexió conjunta que doni com a resultat un consens bàsic per emprendre el procés de canvi.

Tot i que pugui semblar que això afegeix càrrega a la ja densa tasca de l'escola, el que fa és re-centrar-la en la seva finalitat vertebradora: si l'escola no treballa per educar en els valors dels drets humans i de la ciutadania global, en quins valors ho fa? L'opció de la neutralitat queda descartada, especialment quan la mateixa legislació educativa apunta cap aquesta mateixa orientació (tal com hem vist en l'apartat anterior).

Posar-se les "ulleres" de la perspectiva de drets implica trencar amb els automatismes que sovint regeixen les dinàmiques a l'aula o dins del centre escolar per parar-se a pensar si existeixen maneres de fer alternatives que ajudin els nens, nenes i adolescents a reforçar les seves habilitats de reflexió crítica, de participació, d'ajuda mútua, de resolució constructiva de conflictes...

Quan adoptem la mirada de la perspectiva de drets, el dia a dia de l'escola ofereix múltiples oportunitats per desenvolupar activitats relacionades amb els drets dels infants, tant a dins de l'aula com en els espais de convivència del centre i en les relacions de l'escola amb la resta de comunitat social. Tanmateix, treballar des de la perspectiva de drets requereix una reflexió col·lectiva de l'equip professional del centre que articuli totes aquestes oportunitats de manera intencional i compartida, cosa que es coneix com un enfocament integral (whole school approach).

Com a enfocament metodològic per vehicular els processos d'ensenyament-aprenentatge

Per tal de poder participar de manera efectiva en la societat globalitzada i profundament interconnectada del segle XXI és necessari que els nens, nenes i adolescents arribin a dominar un seguit de competències i habilitats complexes, com ara: el pensament crític, la comunicació efectiva, la innovació i la resolució de conflictes per mitjà de la negociació i la cooperació¹.

Aquestes competències i habilitats no s'adquireixen de manera espontània, sinó que cal que siguin treballades i modelades mitjançant processos intencionals d'ensenyament i aprenentatge. Tanmateix, les estructures i inèrcies de la institució educativa fan que sovint sigui complicat introduir-les de manera efectiva a les aules.

La perspectiva de drets ens obliga a repensar les dinàmiques d'ensenyament-aprenentatge per tal de maximitzar el desenvolupament de les competències necessàries perquè els infants i adolescents puguin exercir com a part activa de la societat global.

De manera més concreta, incloure la perspectiva de drets en els processos d'ensenyament-aprenentatge implica:

- assegurar que cada nen, nena i adolescent té l'oportunitat de desenvolupar-se al màxim de les seves possibilitats per mitjà de metodologies educatives inclusives i el foment de les altes expectatives envers l'alumnat. Això pot tenir suport en els continguts existents en les diferents assignatures o àrees del currículum
- garantir la participació dels infants en tots els aspectes que els afecten en el seu dia a dia a l'escola;
- activar el pensament crític per analitzar la realitat a través de la interconnexió local-global i la noció de justícia social;
- explorar la complexitat dels afers globals i aplicar els aprenentatges a l'anàlisi dels fenòmens socials actuals;
- fomentar les oportunitats per participar de manera informada com a ciutadans en processos de transformació social, tant dins com fora de l'escola.

Per fer possible aquest treball és necessari intervenir des d'enfocaments pedagògics participatius i democràtics, que situïn l'infant en el centre dels processos d'ensenyament-aprenentatge i que garanteixin el desenvolupament del potencial de cada nen i nena, posant a la seva disposició els suports necessaris per aconseguir-ho.

Cada centre educatiu, en el marc de la seva autonomia, hauria d'entomar la reflexió entorn dels enfocaments pedagògics més adequats per tal de materialitzar que els drets dels infants impregnen la totalitat de processos educatius que tenen lloc a l'escola.

L'educació inclusiva

Parteix de la premissa que la diversitat de totes les persones que formen part de la societat en general i de la comunitat educativa en particular és un fet valuós que contribueix a enriquir la totalitat del grup, alhora que afavoreix la comprensió de la interdependència i la cohesió social. L'atenció educativa ha de fomentar el màxim desenvolupament de les capacitats de cada aprenent i ha de posar a la seva disposició els suports que requereixi per assolir els aprenentatges en condicions d'equitat i d'excel·lència.

¹ LUNA SCOTT, Cynthia. "What kind of pedagogies for the 21st Century". UNESCO (2015): The futures of learning 3, Education Research and Foresight Working Papers

El treball per projectes

Es tracta d'una metodologia que reforça les habilitats de l'alumnat per fer front a nous reptes, per mitjà de l'auto-gestió i la responsabilitat envers el procés educatiu mateix. Per tal que siguin significatius cal que els projectes:

- estiguin vinculats a objectius d'aprenentatge del currículum,
- estiguin fonamentats en situacions de la vida real,
- s'estructurin entorn de preguntes rellevants al tema tractat,
- fomentin la recerca activa i la construcció del coneixement per part de l'alumnat de manera autònoma.

L'aprenentatge col·laboratiu

Fomenta que l'alumnat pugui treballar en grups per entendre, construir coneixement, buscar solucions o produir un resultat. En aquest context grupal, els infants i adolescents han de poder expressar les seves pròpies idees, reflexionar sobre les idees de la resta de components del grup i arribar a conclusions. Es posa especial èmfasi en la corresponsabilitat de l'aprenentatge de tots els membres del grup i en els processos de resolució de problemes complexos, la negociació i el treball en equip.

Com a model de convivència

No podem obviar que com a part integrant de la societat, l'escola no està exempta de reproduir les dinàmiques relacionals imperants en el context social majoritari: l'individualisme, la competitivitat, el binomi violència-submissió com a fórmula de relació, una visió d'èxit basada en el fracàs dels altres, la desigualtat, la discriminació...

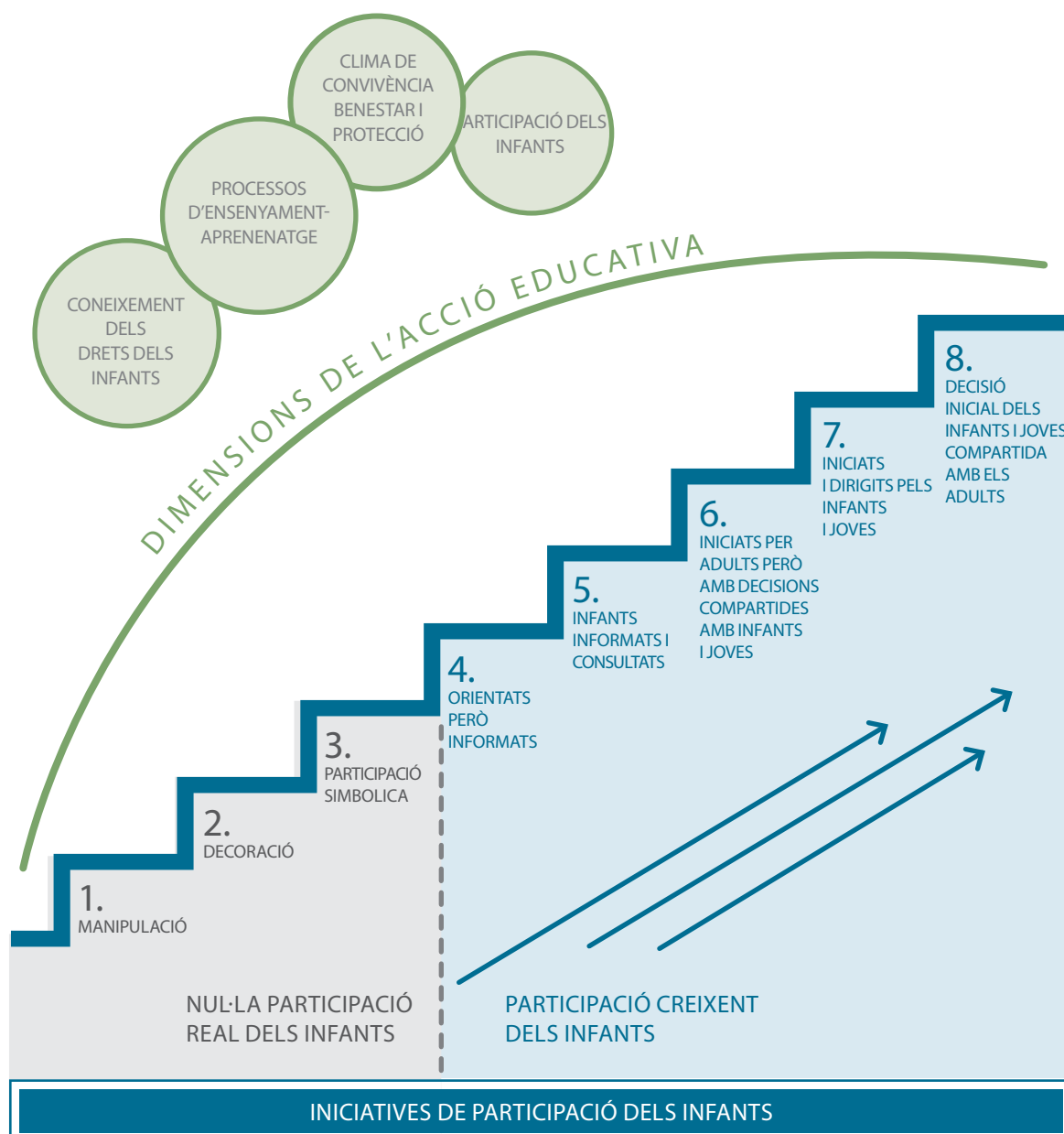
Els infants i adolescents i la resta de membres de la comunitat educativa estan contínuament exposats a aquests valors i missatges (que s'articulen a través dels mitjans de comunicació de masses, les xarxes socials, l'oci de consum...) i neutralitzar-los esdevé extremament complicat des de l'àrea d'influència limitada que pot tenir la institució escolar. Tanmateix, renunciar a plantar-hi cara és un luxe que l'escola no es pot permetre.

Però llavors, com es pot fer?

1. En primer lloc, cal que el col·lectiu docent sigui conscient del repte a què s'enfronta. D'una banda ha de poder reflexionar críticament sobre l'impacte que els valors socials majoritaris tenen en la seva pròpia manera d'encarar la professió docent i, alhora, evidenciar com aquests valors es reproduïxen en els continguts que imparteix i les estratègies educatives i avaluatives que utilitza.
2. És necessari també elevar aquesta reflexió al conjunt del centre per consensuar de quina manera s'encararà la tensió entre els valors socials majoritaris i els valors que ha de vehicular una escola que vol treballar des de la perspectiva de drets. La utilització del marge d'autonomia que tenen els centres educatius en aquest sentit és cabdal, així com una actitud orientada a incidir i mobilitzar la comunitat educativa per canviar allò que s'evidenciï contrari als valors que ha de perseguir l'educació basada en els drets.
3. En un nivell més pràctic, els centres educatius han de garantir que l'escola sigui un espai lliure de qualsevol tipus de violència. Això implica preveure els canals de detecció, informació i actuació

1 TRILLING AND FADEL (2009), citat a LUNA SCOTT, Cynthia. "What kind of pedagogies for the 21st Century". UNESCO (2015): The futures of learning 3, Education Research and Foresight Working Papers

1. per als diferents tipus de violència possibles: en funció d'eventuals perpetradors (entre iguals, d'adults a infants, d'infants envers els adults...), per la categoria d'abús (violència física, verbal, psicològica, sexual...), pel tipus de desencadenant (discriminació per raó de sexe, ètnia, orientació sexual, religió, diversitat funcional...).
2. Cal també que els centres puguin articular vies alternatives de resolució dels conflictes que sorgeixen de manera normal i habitual en qualsevol context social, amb l'objectiu d'aprofitar el potencial educatiu del conflicte pel que fa al desenvolupament d'habilitats tan importants com l'empatia, la negociació per la construcció de consens, l'acceptació de la diferència, etc.
3. Un altre aspecte clau pel que fa a la construcció d'un model relacional respectuós amb els drets dels infants és el rol de la participació dels nens, nenes i adolescents en les decisions que els afecten de manera directa en la vida quotidiana dels centres educatius. Per valorar de quina manera es vehicula la participació real dels infants, resulta útil el model de l'escala de la participació que Roger Hart va adaptar per a UNICEF i que es basava en la d'Arstein per avaluar els diferents graus de participació ciutadana. En aquest cas, està adaptada a la participació infantil i juvenil i pot ser aplicada a les diferents dimensions de l'acció educativa que es du a terme a l'escola.

Com a responsabilitat compartida amb altres agents socials

Tot i que l'escola és la institució social amb un mandat específic per donar compliment al dret a l'educació de la infància i l'adolescència, en el moment actual no disposa del monopoli exclusiu per dur a terme aquesta tasca.

D'una banda, perquè les famílies tenen també un rol fonamental en la transmissió de valors i en l'educació dels seus fills i filles, i, d'altra banda, perquè l'educació al segle XXI ja no queda circumscrita a les quatre parets de l'escola.

A la societat del coneixement, les tecnologies de la informació i la comunicació han permès transcendir les barreres físiques d'accés posant a l'abast de tothom una quantitat ingent de continguts i oportunitats educatives. A més, les xarxes socials permeten i fomenten l'intercanvi d'informació i coneixements de manera horitzontal i permanent, donant la possibilitat de ser consumidor i generador de continguts simultàniament.

Paral·lelament, altres agents socials intervenen de manera rellevant en la generació de coneixements i de valors amb potencial efecte de construcció de ciutadania, com ara certs mitjans de comunicació alternatius (allunyats dels centres de poder) i les organitzacions de la societat civil.

Especialment aquestes últimes, per mitjà de l'activisme i la mobilització social estan actuant com a contrapoder efectiu en la lluita per la promoció i protecció dels drets humans, exigint als Estats el compliment dels compromisos adquirits i denunciant-ne les contínues vulneracions.

En aquest context, té una importància vital que l'escola pugui establir sinergies amb tots aquest agents socials, amb l'objectiu de maximitzar l'impacte de la seva tasca educadora i generadora de ciutadania global.